ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 5, številka 1-2, junij 2001 · ISSN 1408-2969

OSEBNA IDENTITETA

John Perry

Dialog o osebni identiteti in nesmrtnosti

prevedel Jaka A. Vojevec

Citiranje: John Perry, »Dialog o osebni identiteti in nesmrtnosti«, *Analiza: časopis za kritično misel* 5, št. 1-2 (2001): 71–106.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

John Perry
prevedel Jaka A. Vojevec

DIALOG O OSEBNI IDENTITETI IN NESMRTNOSTI[1]

Pričujoče besedilo je zapis pogovora Gretchen Weirob, profesorice filozofije na majhnem kolidžu, in dveh njenih prijateljev. Pogovarjali so se tri večere zapored v njeni bolniški sobi, preden je Gretchen umrla za posledicami prometne nesreče. Sam Miller je kaplan in dolgoletni prijatelj Weirobove, David Cohen pa njen nekdanji študent.

Prvi večer

COHEN

> Skoraj ne verjamem temu, kar praviš, Gretchen. Zdiš se mi povsem prisebna in ni videti, da bi bilo kaj zares narobe s tabo. Kljub temu pa trdiš, da je položaj brezupen?

WEIROB

> Te naprave mi lahko podaljšajo življenje kvečjemu še za dan ali dva. Nekatere življensko pomembne organe imam resno poškodovane in zdravniki ne morejo storiti ničesar več. Predlagali so mi sicer neke radikalne posege, ki pa sem jih zavrnila. Nič me zares ne boli, a če sem prav razumela, to ni ravno dober znak. Možganov nimam poškodovanih in verjetno sem samo zato še vedno tako prisebna, kot sem kdajkoli bila. Bojim se, da je položaj rahlo moreč. Ampak zdaj je prišel Sam Miller. Mogoče me lahko on razvedri.

MILLER

> Dober večer, Gretchen. Zdravo, Dave. Mislim, da nima smisla plesati okrog vrele kaše, Gretchen. Zdravniki so mi povedali, da si tako rekoč že pokojna. Ali lahko karkoli naredim zate?

WEIROB

> Presneto, Sam! Vsak dan imaš opravka z umirajočimi. Mi res ne moreš reči nič bolj spodbudnega kot: "Moje sožalje, tako rekoč si že pokojna."

MILLER

> No, če povem po pravici, ne vem, kaj naj rečem. Ljudje, ki jih dajem v poslednje

[1] Prevedeno po John Perry, *A Dialog on Personal Identity and Immortality*, Hackett Publishing Company, Indianopolis 1978. – op. prev.

olje, so večinoma verniki, tako kot jaz. Z njimi se ponavadi pogovorim o posmrtnem življenju. Zagotovim jim, da Bog v svoji milosti in pravičnosti nikoli ne bi dovolil, da se vse konča s kratkim življenjem, ki nam je dano na tem svetu. Toda midva že leta in leta razpravljava o verskih in filozofskih vprašanjih in v tebi nisem nikoli zasledil niti najmanjšega nagnjenja k veri v Boga; pravzaprav so zelo redki dnevi, ko si povsem prepričana, da imajo tvoji prijatelji um [*mind*], ali da lahko vidiš lastno roko pred svojim obrazom, ali da imamo kakršenkoli razlog za prepričanje, da bo sonce jutri vzšlo. Kako naj te tolažim z mislijo na življenje po smrti, ko pa vem, da to smatraš za nekaj povsem neverjetnega?

WEIROB

Nikoli ne bi od tebe zahtevala toliko truda za svojo tolažbo, Sam. V nekaterih okoliščinah je lahko še tako majhna in neverjetna možnost človeku v veliko oporo. Ko sva še igrala tenis, sem na vsakih dvajset iger zmagala največ enkrat. A to mi je zagotovilo vsaj majhno možnost zmage vsakič, ko sva prijela za loparje. In zaradi te možnosti sem vztrajala. Človek, zaprt v strogo varovanem zaporu, ki ima svoj položaj že za brezupen, bi se neizmerno razveselil novice, da vendarle obstaja možnost pobega, pa če je še tako majhna. Upanje je tisto, kar prinaša tolažbo, in upanje ne zahteva vedno verjetnosti. A vsaj najmanjša možnost, da se to upanje izpolni, mora obstajati. Zato ti bom zadala lažjo nalogo. Če me uspeš prepričati, da obstaja vsaj najmanjša možnost, da preživim smrt svojega telesa, bom povsem potolažena. Obljubim. Ne glede na to, ali ti bo uspelo ali ne, pa me boš gotovo uspel vsaj malo zamotiti. Saj veš, kako uživam v filozofskih debatah.

MILLER

Ampak, kaj pa sploh je možnost, če ne neka razumna verjetnost?

WEIROB

S tem, da je nekaj možno, nisem mislila, da mora biti tudi verjetno, ali celo, da se mora ravnati po veljavnih zakonih fizike in biologije. V mislih imam možnost v najširšem pomenu besede – nekaj, kar si je mogoče zamisliti glede na neizogibna dejstva. V nekaj dneh bo to telo umrlo. Pokopali ga bodo in kmalu bo segnilo in razpadlo. Vse kar hočem od tebe je, da mi glede na ta dejstva razložiš, kakšen smisel sploh ima razpravljanje o nadaljnem obstoju. Razloži mi samo to, kako naj si sploh predstavljam preživetje, da se bo lahko skladalo s temi dejstvi, pa bom potolažena.

MILLER

Ampak, kaj naj pravzaprav naredim? Ljudje si nesmrtnost, preživetje onkraj groba, predstavljajo na veliko različnih načinov. In menim, da so vse te predstave smiselne. Zagotovo lahko podvomiš v njihovo verjetnost, ne pa tudi v možnost. Kar izberi si! Kristjani verujejo v življenje, utelešenje, v nekakem onstranstvu – podrobnosti se seveda od sekte do sekte razlikujejo. Potem je tu starogrška ideja telesa kot ječe, iz katere pobegnemo ob smrti – in živimo naprej brez telesa. Potem so tu predstave, po katerih se tako rekoč zlijemo z nekakšnim tokom bivanja.

WEIROB

Oprosti, a moram prekiniti tole predavanje primerjalne religiologije. Preživetje pomeni preživetje, nič manj, nič več. V svoje zlitje z bivanjem sploh ne dvomim; rastline se bodo zakoreninile v mojih ostankih in kemične spojine v meni bodo še naprej tvorile del vsega živega. Dovolj ekologa je v meni, da glede tega ne potrebujem tolažbe. Ampak preživetje, če naj sploh ima kakšen pomen, mora nuditi še vse drugačne ugodnosti. Možnost pričakovanja, na primer. Preživetje pomeni, da bo jutri, ali pač enkrat v prihodnosti, obstajal nekdo, ki bo lahko doživljal, ki bo lahko videl in se dotikal in vohal – ali vsaj razmišljal in sklepal in se spominjal. In ta oseba bom jaz. Ta oseba mora biti z menoj povezana tako, da lahko jaz upravičeno pričakujem te bodoče doživljaje in se jih veselim. In jaz moram biti z njo povezana tako, da se bo ona lahko spominjala mojih misli in dejanj, da bo obžalovala vse moje napake in se ponašala z mojimi dosežki. In edini odnos, ki omogoča takšno pričakovanje in spominjanje, je *identiteta.* Človek se ne more upravičeno veseliti nečesa, kot da se bo dogodilo njemu, če se bo to zgodilo nekomu drugemu, kajne? Niti se spominjati nekih misli ali dejanj kot svojih lastnih, čeprav pripadajo nekomu drugemu. Zato mi ne omenjaj zlitja z bivanjem in podobnih neumnosti. Zahtevam identiteto, če ne se raje pogovarjajmo o nogometu ali ribolovu – oprosti, ker sem se tako razburila. Ampak na živce mi gre, če kdo uporablja besede s čisto določenim pomenom za nekaj tretjega – kadar kdo govori o preživetju, pa s tem noče povedati, da bo ista oseba obstajala še naprej. To je navadna goljufija!

MILLER

Se opravičujem. Če povem po pravici, sem hotel le ostati v stiku s časom. Ko prebiram moderno teologijo in se pogovarjam s študenti vzhodnjaških religij, se mi ideja preživetja, pojmovana kot nadaljevanje obstoja iste osebe, zazdi kar nekako zastarela. Zlitje z bivanjem! Zlitje z bivanjem! Samo o tem se še govori. Moja lastna prepričanja so dosti bolj preprosta, čeprav nekoliko ohlapna. Jaz menim, da boš zopet živela – s telesom ali brez. In to prepričanje, da se bova midva zopet srečala potem, ko bom tudi jaz umrl, mi je v veliko tolažbo. Prepričan sem, da se bova na nek način lahko tudi sporazumevala. In da se bo najin duhovni razvoj nadaljeval. V to verjamem tako trdno, kot verjamem, da tukaj sedim. Kajti ne vidim razloga, da bi nam po božji milosti zares pripadalo le to malo življenja, kar ga imamo. Ne vem, zakaj bi nas Bog sploh ustvaril, če je teh nekaj let trdega dela in trpljenja vse, kar je.

WEIROB

Spomni se najinega dogovora, Sam. Ni me treba prepričati, da je preživetje verjetno, saj se strinjava, da tako ne prideva nikamor. Dokaži mi samo, da je preživetje možno. Edini pogoj, ki ga postavljam, je, da govoriva o pravem preživetju, ne pa o preživetju v nekem modernem *ersatz* smislu, ki bi ga vsak normalen človek imel za dokončno prenehanje obstoja.

MILLER

Zdi se mi, da potem ne razumem, kaj hočeš od mene. Seveda je možno. Pač,

obstajaš še naprej, potem ko tvoje telo umre. Kaj naj tu še zagovarjam in razlagam? Hočeš slišati podrobnosti? Prav. Nekoč, tisoč let v prihodnosti, se srečata dva človeka na nekem mestu, ki je, ali pa ni del našega fizičnega vesolja. Eden od njiju sem jaz, drugi pa ti. Potemtakem si preživela. Zagotovo si to lahko predstavljaš. Kaj naj k temu še dodam? .

WEIROB

Ampak v nekaj dneh bom *jaz* nehala dihati. *Mene* bodo položili v krsto in pokopali. In v nekaj mesecih ali letih bom *jaz* samo še kupček prsti. To je po mojem mnenju povsem jasno, neizogibno. Kako lahko potemtakem trdiš, da bom ena izmed teh dveh oseb tisoč let v prihodnosti jaz?

Predstavljaj si, da zdajle vzamem tole škatlo papirnatih robčkov in jo zažgem. Od nje ostane samo kupček pepela, ki ga zmečkam v kepo, vržem v školjko in potegnem vodo. Potem pa ti rečem, da te doma na polici čaka *prav ta ista škatla robčkov*. Preživela je! Ali bi to ne bilo absurdno? 2

Kaj naj bi to sploh pomenilo? In prav to trdiš ti. Razpadla bom v nič. :

In potem, čez tisoč let kar naenkrat spet bom. Kaj naj to pomeni? .

MILLER

Doma bi lahko imela *identično* škatlo robčkov; takšno, ki bi bila povsem ; enaka tisti prvi. In, v tem pomenu si ni težko zamisliti osebe, ki bi bila identična s tabo v onstranstvu, pa čeprav bi tvoje telo razpadlo.

WEIROB

Že spet se igračkaš z besedami. Na polici bi lahko imela *povsem podobno* škatlo robčkov. Včasih res uporabljamo "identično" v pomenu "povsem podobno", kot takrat, kadar govorimo o "identičnih (enojajčnih) dvojčkih". Ampak jaz "identičen" uporabljam tako, da je identiteta pogoj spomina in pravilnega pričakovanja. Če mi kdo reče, da bo kljub moji smrti jutri i živ nekdo, ki mi bo po videzu in po mislih povsem enak – naj mi bo to v tolažbo? Bi lahko upravičeno *pričakovala*, da bom občutila doživetja t te osebe? Ali bi imelo kak smisel bati se njenih tegob in veseliti se nje nih užitkov? Ali bi ona upravičeno obžalovala mojo trenutno grobost do tebe? Seveda ne. Podobnost, naj bo še tako natančna, ni identiteta. Beset da identiteta mi pomeni, da obstaja ena in samo ena stvar. Če naj preživim, potem mora obstajati ena sama oseba, ki zdajle leži v tej postelji in ki se bo čez deset ali čez tisoč let v tistem tvojem onstranstvu z nekom pogovarjala. Konec koncev, kako me naj potolaži misel na nekakšne- ; ga nebeškega vsiljivca, ki se bo nekoč mirno sprehajal naokrog in pobiral hvalo za tistih par dobrih reči, ki sem jih zagrešila v življenju.

MILLER

Oprosti. Vidim, da sem bil zmeden. Moral bi bil reči tole: če bi bila ti samo to živo telo – tako kot je škatla robčkov samo karton in lepilo v določenem razmerju -, potem bi bila smrt telesa vsekakor tudi tvoja smrt. A zagotovo si več kot le to. Bistveno več kot to. To, kar si v bistvu ti, ni tvoje telo, temveč tvoja duša [soul] ali jaz [*self*] ali um [*mind*].

WEIROB

Hočeš reči, da te besede “duša”, “jaz” ali “um” pravzaprav pomenijo eno in isto?

MILLER

Morda bi lahko našli razlike v njihovem pomenu, a zdajle se ne bom spuščal v to. V mislih imam tvoj nefizični, nematerialni vidik, tvojo zavest. Na to merim s temi izrazi in menim, da nadaljnje razlike med njimi niso pomembne.

WEIROB

Zavest? Zaenkrat sem še pri zavesti. Vidim, slišim, mislim, spominjam se. Ampak, “biti pri zavesti” je glagol. Kaj pa je osebek tega glagola? Kaj je ta stvar, ki je pri zavesti? Ali ni to prav ta objekt, to telo, predebelo, ranjeno, ki leži tu v postelji? In ki ga bodo kmalu pokopali, in torej v roku enega dneva ali največ enega tedna ne bo več pri zavesti.

MILLER

Kot filozofinja bi si morala biti bolj na jasnem glede teh reči, Gretchen. Ali ni Descartes postavil jasne meje med telesom in umom, med tem, kar je predebelo, in tem, kar je pri zavesti? Tvoj um oziroma duša je brezsnovna [*immaterial*]. Dokler si na tem svetu, je duša sicer naseljena v tvojem telesu in z njim tesno povezana, ne pa tudi identična. In glede preživetja nas zanima tvoj um ali duša. To mora biti identično pri tej osebi, ki je zdaj pred mano, in pri osebi, za katero pričakujem, da jo bom čez tisoč let srečal v nebesih.

WEIROB

Torej jaz v resnici nisem to telo, temveč duša, um ali duh [spirit]? In te duše ljudje ne moremo ne videti, ne slišati, ne zavohati? To sledi iz tega, če te razumem, ker je brezsnovna?

MILLER

Natanko tako. Tvoja duša vidi in voha, nje same pa nihče ne more ne videti, ne zavohati.

WEIROB

Pa poglejmo, če sem te prav razumela. Priznaš, da sem jaz ista oseba kot tista, s katero si prejšnji teden kosil pri Dorsey’su?

MILLER

Seveda si.

WEIROB

Ko trdiš, da sem jaz ta ista oseba, torej nimaš v mislih tega telesa, ki ga vidiš pred sabo, ki se ga lahko dotakneš in, bojim se, tudi zavohaš. Ne, s tem meriš na mojo dušo, ki je ne moreš ne videti, ne zavohati, niti se je dotakniti. Dejstvo, da to isto telo, ki je prejšnji teden kosilo s tabo pri Dorsey‘su, zdaj leži pred tabo na postelji, še ni dokaz, da je v obeh primerih prisotna tudi ista oseba. Samo če bi bila obakrat prisotna tudi ista duša, bi bilo to res. Če pa bi bila obakrat prisotna ista duša, a po nekem čudnem spletu okoliščin v različnih telesih, potem bi to kljub temu bila ista

oseba, kajne?

MILLER

Prav dobro si me razumela. Ampak vse to si zagotovo vedela že prej!

WEIROB

Ne, čakaj! Lahko ponovim, kar si rekel, nisem pa prepričana, da to tudi razumem. Če moje duše ne moreš ne videti, ne slišati, ne zaznati na kakršenkoli način, kako lahko potemtakem trdiš, da je zdajle pred tabo prav tista duša, s katero si bil pri Dorsey'su.

MILLER

Pa saj sem ti pravkar pojasnil. Povsem isto je, če rečeš ista duša ali pa ista oseba. In seveda si še vedno ista oseba, kot si bila takrat. Kdo drug bi pa lahko bila, če ne bi bila ti. Bila si Gretchen Weirob in še vedno si Gretchen Weirob.

WEIROB

Kako pa veš, da se res pogovarjaš z Gretchen Weirob, ne pa s kom drugim? Na primer z Barbaro Walters ali celo z Markom Spitzem!

MILLER

No, saj je očitno. Saj vendar vidim, s kom se pogovarjam.

WEIROB

Ampak vidiš vendar samo moje telo. Mogoče lahko vidiš, da je pred tabo isto telo, ki je bilo prejšnji teden pri Dorsey'su. A pravkar si sam rekel, da Gretchen Weirob ni telo, temveč duša. Ko sodiš, da je zdaj pred teboj ista oseba, ki je bila pred teboj takrat, torej sodiš o duši – te pa, kot sam trdiš, ne moreš ne videti, ne slišati, ne okusiti. In zato te še enkrat vprašam, kako veš, da sem to jaz?

MILLER

No, vidim, da je zdajle pred mano isto telo, ki je sedelo z mano za mizo pri Dorsey'su. In vem, da je ista duša, ki je bila tedaj povezana s telesom, tudi zdaj povezana z njim. Tako vem, da si to ti. To se mi res ne zdi tako zapleteno.

WEIROB

Torej sklepaš po načelu "isto telo, isti jaz".

MILLER

Da.

WEIROB

In bi bil pripravljen sklepati tudi obratno? Če bi v tej postelji ležalo telo Barbare Walters – se pravi tisto telo, ki ga vsak večer vidiš na televiziji -, ali bi potem sklepal, da v postelji nisem bila jaz, Gretchen Weirob?

MILLER

Seveda ne. Kako bi ti lahko bila v telesu Barbare Walters?

WEIROB

Zdaj pa raztegni to načelo še na nebesa, pa boš videl, da tvoje pojmovanje preživetja nima nobenega smisla. V tvojem onstranstvu zagotovo ne bo tega telesa, ki ga bodo, kot sem že tolikokrat povedala, kmalu pokopali in bo zgnilo. Drugo telo pa pomeni drugo osebo. Ali pa trdiš, da lahko neko telo na Zemlji razpade v nič in se potem naenkrat spet pojavi nekje drugje? Te moram spet spomniti na robčke?

MILLER

Ne, tega ne trdim. A načela, ki velja na tem svetu, ne bi tako pogumno uporabljal tudi za onstranstvo, saj so okoliščine tam zgotovo povsem drugačne. Če sta duša in telo na tem svetu povezana, to še ne pomeni, da ju ni mogoče ločiti. Ni rečeno, da načela, ki nekje veljajo, veljajo tudi v drugačnih okoliščinah. Januar je pri nas povezan z mrazom in snegom in če bi pričakoval kaj drugega, bi bil nor. V južni Kaliforniji pa to načelo ne velja.

WEIROB

Torej je načelo "isto telo, ista duša" dobro potrjena zakonitost, ne pa nekaj, kar veš "a priori"?

MILLER

Z "a priori" vi filozofi merite na nekaj, kar lahko vemo, ne da bi morali zato opazovati, kaj se na svetu v resnici godi. Na primer to, da je dva plus dva štiri. Do tega lahko pridem tudi samo s premišljevanjem o številkah. Ali pa to, da samski moški niso poročeni, kar lahko ugotovim že iz samega pomena besede "samec"?

WEIROB

Da.

MILLER

Potem imaš prav. Če bi bilo del pomena "isto telo" to, da kjerkoli imamo isto telo, imamo tudi isto dušo, potem bi moralo to veljati vsepovsod, tako v nebesih kot na Zemlji. A jaz trdim, da je to le posplošitev, do katere pridemo z opazovanjem na Zemlji, in da ni nujno, da se avtomatično razširi na nebesa.

WEIROB

Ampak, od kod ti to načelo? To preprosto pomeni korelacijo med "biti soočen z istim telesom" in "biti soočen z isto dušo". Da bi človek lahko dognal obstoj te korelacije, bi moral najprej na kak drug način preveriti istost *[sameness]* duše, ali ne? In ti takšnega načina ne poznaš; tvoje načelo je neutemeljeno. Ali v resnici nimaš pojma, da je zdajle pred tabo res Gretchen Weirob, ista oseba s katero si kosil pri Dorsey'su, ali pa to, kar veš, nima nobene zveze z istostjo nekakšne brezsnovne duše.

MILLER

Stoj, stoj. Saj veš, da ne morem slediti, kadar začneš takole metati argumente. V čem je ta strašna zmota, ki naj bi jo zagrešil?

WEIROB

Oprosti, zaneslo me je. Na, v znak premirja si postrezi z bonbonom. David mi jih je prinesel.

MILLER

Mm, odlično. Hvala.

WEIROB

No, povej mi, zakaj si izbral ravno tega.

MILLER

Ker je bil na vrhu okrašen z nekakšnim vrtincem, ki kaže, da je bonbon polnjen s karamelo.

WEIROB

Z drugimi besedami, določen okrasek je povezan z določenim nadevom – vrtinci s karamelo, rože s pomarančno kremo in tako naprej.

MILLER

No, da. Zdaj, ko si to povedala takole, vidim analogijo. Tako kot sem sklepal, da bo nadev v tem bonbonu tak kot v zadnjem bonbonu, ki sem ga pojedel, in je imel tak vrtinec, tako sklepam, da je duša, s katero se pravkar pogovarjam, ista kot tista, s katero sem se pogovarjal zadnjič, ko sem s tem telesom sedel za mizo. Vidimo zunanji ovoj in sklepamo, kaj je notri.

WEIROB

Kako pa si prišel do tega, da so takšni vrtinci povezani s karamelnim nadevom?

MILLER

No, pomagal sem si s tem, da sem jih skozi vsa ta leta ogromno pojedeL Kadarkoli sem poskusil bonbon s takim vrtincem na vrhu, je bil napolnjen s karamelo.

WEIROB

Bi lahko vzpostavil to povezavo, tudi če nikoli ne bi poskusil takega bonbona in povrh vsega še nikoli ne bi videl, kaj se zgodi, če ga poskusi kdo drug? Lahko bi oblikoval hipotezo “isti vrtinec, isti nadev”. Toda, ali bi jo lahko kdajkoli vzpostavil?

MILLER

Najbrž ne.

WEIROB

Torej bi bilo tvoje sklepanje, v tem posebnem primeru, o identiteti nadeva iz identitete vrtinca, neutemeljeno?

MILLER

Da, prav imaš. Bojim se, da vem, kaj boš zdajle rekla.

WEIROB

Prepričana sem, da veš. Na noben način ne moreš, reciva temu, ugrizniti v mojo dušo: ne moreš je ne videti, ne otipati. Torej ne moreš na noben način preveriti svoje hipoteze, da istost telesa pomeni tudi istost jaza.

MILLER

Popolnoma prav imaš. A moram priznati, da sem se izgubil. Kaj naj bi sledilo iz vsega tega?

WEIROB

Če, kot ti trdiš, identiteta oseb obstaja v identiteti brezsnovnih, nezaznavnih duš, potem so vsakodnevne sodbe o osebni identiteti, kadarkoli, na primer, pozdravimo prijatelja ali ignoriramo nadležneža, pravzaprav sodbe o takih dušah.

MILLER

Pravilno.

WEIROB

Ampak če bi bile take sodbe dejansko o dušah, potem bi bile vse po vrsti neutemeljene. Saj nimamo nobene neposredne metode, s katero bi lahko opazovali istost duše, in tako, – to je poanta primera z bonbonom – ne moremo imeti tudi nobene posredne metode.

MILLER

Se strinjam.

WEIROB

Vendar pa ni res, da so vse naše sodbe o identiteti oseb neutemeljene in neumne, torej ne more biti res, da sodimo o brezsnovnih dušah.

MILLER

Tvoje razmišljanje ima določeno moč. Mislim pa, da moje stališče ni problematično. Le zagovarjal sem ga bolj nerodno. Poglej – konec koncev vendarle *je* neko sredstvo, s katerim lahko preverimo predpostavko o korelaciji duše in telesa. Ko sem vstopil v sobo, sem pričakoval, da boš reagirala natanko tako kot si – argumentativno in skeptično. Če bi se oseba s tem telesom odzvala popolnoma drugače, potem bi bil nemara prisiljen sklepati, da ta oseba nisi ti. Na primer, če bi se začela pritoževati, da se ne bo mogla prikazati na poročilih ob šestih, da bo zamudila Harryja Reasonerja in tako naprej, bi se mi sčasoma morda celo začelo dozdevati, da je pred mano Barbara Walters, ne pa ti. Človek lahko zazna podobnost psiholoških značilnosti – značaja, prepričanja, spominov, predsodkov in podobno. Te se po eni strani navezujejo na identiteto telesa, po drugi strani pa seveda na istost duše. Potemtakem se korelacijo med dušo in telesom vendarle da vzpostaviti s pomočjo te vmesne povezave.

WEIROB

In kako to veš?

MILLER

Kako vem kaj?

WEIROB

Da imamo, kjer imamo istost psiholoških značilnosti, tudi istost duše?

MILLER

Veš kaj, zdaj se pa že delaš malo trapasto. Duša ali um je vendar to, kar je odgovorno za značaj, spomin ali prepričanje nekoga. To so različni vidiki uma, prav tako kot so višina, teža in zunanji izgled vidiki telesa.

WEIROB

Zavoljo razprave bom vzela na znanje, da so prepričanja, spomin in podobne reči le različna stanja uma. Se pravi, da vzamem na znanje, da je to, kar nekdo misli ali čuti, le posledica stanja, v katerem se v določenem trenutku nahaja njegov um. In sprejela bom celo, da je um nekaj čisto brezsnovnega, čeprav v to hudo dvomim. Še vedno pa ne vidim, kako sledi, da podobnost teh lastnosti zahteva oziroma dokazuje identiteto uma ali duše.

Dovoli, da ti s pomočjo analogije razložim, kaj hočem reči. Če bi midva zdajle odšla ven iz te sobe, mimo mlina in še naprej proti Wilburju, kaj bi videla?

MILLER

Med drugim bi prišla do reke Blue River.

WEIROB

In kako bi prepoznal Blue River? Vem, da v tej smeri ne bi pričakoval ravno Platte ali Niobrare, Ampak predstavljaj si, da se izgubiš in v svojih blodenjih slučajno prideš do Blue Riverja. In to ravno na mestu, kjer stara zapornica deloma zajezi pretok. Bi prepoznal reko?

MILLER

Da, prepričan sem, da bi jo prepoznal, takoj ko bi zagledal tisti del reke.

WEIROB

In po čem bi jo prepoznal?

MILLER

No, po narasli vodi in njeni rjavi barvi, po počasnem toku, po umazaniji, nakopičeni na bregovih, in podobnih rečeh.

WEIROB

Skratka, po stanju vode, ki pravzaprav tvori reko, kot jo ti vidiš?

MILLER

Natanko tako.

WEIROB

Če bi videl čisto modro vodo in ostriže, ki skačejo iz nje, potem ne bi vedel, da

gledaš Blue River?

MILLER

Seveda ne.

WEIROB

Pričakuješ torej, da bo voda v Blue Riverju vsakič, ko jo vidiš, v približno podobnem stanju – ne povsem, saj je včasih bolj, včasih malo manj umazana, toda na splošno gledano bolj ali manj podobno.

MILLER

Prav, ampak kam meriš s tem?

WEIROB

Vsakič, ko vidiš Blue River, je v njej *druga* voda. Voda, ki je bila v njej pred mesecem dni, je lahko zdaj že v Turtle Creek Reservoiru ali v Mississippiju ali celo v Mehiškem zalivu. Potemtakem *podobnost* stanj vode, po katerem presojaš istost reke, ne zahteva *identitete* vode, ki se nahaja v teh stanjih ob teh različnih trenutkih.

MILLER

In?

WEIROB

No, samo zato, ker o osebni identiteti presojaš glede na podobnost stanj uma, iz tega še ne sledi, da je duša oziroma um v vseh primerih isti. Hočem reči: ne moreš vedeti, da se moja brezsnovna duša ne spreminja kar naprej, iz dneva v dan, iz ure v uro, iz minute v minuto. In vsakič jo lahko nadomesti druga duša, ki pa ji je psihološko podobna. Ne moreš je ne videti, ne otipati. Kako bi lahko potem to ugotovil?

MILLER

Ali praviš, da v resnici ne vem, kdo si?

WEIROB

Sploh ne. Ti trdiš, da osebna identiteta temelji na istosti te brezsnovne, nezaznavne, nevidne, neotipljive duše. Hočem le, da uvidiš, da *če* temelji na tem, potem nikakor ne bi mogel vedeti, kdo sem jaz. Istost telesa ne bi nujno pomenila istosti osebe. Istost psiholoških lastnosti ne bi nujno pomenila istosti osebe. Povem ti: če v resnici veš, kdo sem, potem osebna identiteta ne more temeljiti na istosti brezsnovne duše.

MILLER

Razumem. Samo trenutek. Mislim, da je težava v tem, da sem pozabil na glavno tezo svoje teorije. Korelacijo lahko vzpostavim v svojem lastnem primeru. Vem, da sta *moja* duša in *moje* telo tesno in skladno spojena. Iz tega primera lahko, vsaj kar se tega našega sveta tiče, posplošim, da je istost telesa zanesljivo znamenje istosti duše. To mi omogoča predpostavko, da se ob smrti vez med določeno dušo in določenim telesom, s katerim je bila združena, pretrga.

WEIROB

To je pa kar pogumna posplošitev, se ti ne zdi? Iz enega samega primera, pri katerem imaš možnost neposrednega opazovanja duše in telesa, na nekaj milijard primerkov, pri katerih lahko opazuješ samo telo. Saj verjetno je treba predpostaviti, da načelo “eno telo, ena duša” velja za prav vsako osebo, ki zdajle živi na Zemlji, pa še za vse tiste, ki so že bili in preminili.

MILLER

To se mi ne zdi taka nepremostljiva zapreka. Glede na to, da se moj primer v ničemer ne razlikuje od drugih, lahko sklepam, da je ureditev, ki jo opažam pri sebi, veljavna tudi pri drugih, vse dokler ne najdem protiprimera. In do zdaj ga še nisem našel.

WEIROB

Reciva, da to sprejmem. Muči me nek resnejši problem. Kako pa v lastnem primeru veš, da je na tvoje telo ves čas navezana ena sama duša?

MILLER

No, tega menda ne misliš resno, Gretchen. Mar naj dvomim v to, da sem ista oseba, kot sem bil vedno? Ali sploh obstaja kaj bolj jasnega in : očitnega? V to res ne morem dvomiti. Kako naj ti sploh kaj dokažem, | če lahko ti kar takole zanikaš moj lastni kontinuirani obstoj iz enega trei nutka v drugega? Brez vedenja o naši lastni identiteti bi bila vsa naša dejanja in misli brez smisla. Kako bi sploh lahko mislil, če ne bi pričakoval, da bo oseba, ki misel začne, tudi oseba, ki jo bo dokončala? Ko nekaj naredim, ali ne predpostavljam, da je oseba, ki je zasnovala namero, prav tista, ki dejanje izvede?

WEIROB

Pa saj ne zanikam tega, da je že od rojstva ena *oseba* povezana s tvojim telesom. Vprašanje je le, če je bila tako povezana brezsnovna duša – natančneje, ali lahko to na kakršenkoli način ugotoviš. Ti misliš, da to, da je imela ena in ista oseba ves ta čas tvoje telo, pomeni, da je ena in ista brezsnovna duša bivala v njem. Jaz trdim, da je takšna sodba o duši zelo vprašljiva. In če bi naše vedenje o istosti oseb temeljilo na vedenju o istosti brezsnovne duše, bi bilo tudi to zelo vprašljivo. Ti pa zagotavljaš, da vedenje o istosti oseb sploh ni vprašljivo, temveč je morda najbolj zanesljivo vedenje, kar ga sploh lahko imamo. Da je celo temelj vseh misli in dejanj. A s tem hkrati zatrdiš, da takšna sodba ne more temeljiti na vedenju o identiteti brezsnovne duše.

MILLER

S tem si samo zatrdila, da je moje mnenje o tem, da v mojem telesu ves čas prebiva ena sama duša, vprašljivo, nisi pa tega dokazala.

WEIROB

No, premisli tele možnosti. Prva je, da se v tem telesu, ki ga imam za svojega, že od rojstva naprej nahaja ena in ista duša. Druga možnost je, da je bila s telesom povezana ena in ista duša vse do pred petimi leti, ko jo je nadomestila druga,

psihološko podobna duša, ki je nasledila vse stare spomine in prepričanja. Tretja hipoteza je, da vsakih pet let prevzame vajeti nova duša. Četrta, da se to zgodi vsakih pet minut. Najradikalnejša teza je, da skozi to telo neprestano teče tok med seboj psihološko podobnih si duš, tako kot po Blue Riverju neprestano teče tok vodnih molekul. Ali obstaja kak dokaz, da je prva hipoteza, hipoteza ene in edine duše, pravilna, druge tri pa ne? Morda to, da sem vendarle ista oseba, kot sem bila pred petimi minutami ali petimi leti? A sprašujemo se prav, če lahko iz istosti osebe, o kateri sploh ne dvomimo, sklepamo o istosti duše. Istost telesa? Ampak, kako naj vzpostavim stabilen odnos med dušo in telesom? Istost misli in občutij? Te so vendar neprestano v teku. Že iz narave primera sledi, da če duše ne moremo opazovati, ne moremo opaziti njene istosti. In res, izrazu "ista duša" ni še nihče nikoli pripisoval kakega pomena. In tudi ne bi mogel, saj bi moral v ta namen povedati, kakšna je neka duša videti ali kakšna je po otipu; po čem se srečanje z neko določeno dušo ob različnih časih razlikuje od srečanj z dvema ali več različnimi dušami. To pa je težko izvedljivo, saj po tvojem mnenju duše ne vidimo ali občutimo. In potemtakem "dušam" sploh ne moremo pripisati načela identitete. In kot take ne morejo predstavljati mostu čez prepad med mojim obstojem zdajle in mojim obstojem v onstranstvu.

MILLER

Ali dvomiš v obstoj svoje duše?

WEIROB

Svojega sklepanja nisem utemeljila na tem, da brezsnovna duša ne obstaja. Pravim samo, da je – kar se tiče vprašanj osebne identitete in zato tudi osebnega preživetja – povsem nepomembna. V resnici resno dvomim, da brezsnovna duša, kot si jo predstavljaš ti, obstaja. Ali lahko obstaja pojem duše, ne da bi obstajal pojem iste duše? Upam pa, da ne misliš, da zato dvomim v lastni obstoj. Nasprotno, povsem sem prepričana, da tule ležim z vsemi odvečnimi kilogrami in pri polni zavesti. Mislim tudi, da lahko zdajle vidiš pred sabo mene, ne samo nekakšne zunanje lupine, saj menim, da sem živo človeško telo. Vendar pa svojega sklepanja ne utemeljujem na tem. Imej te svoje duše. Opažam le, da glede na svojo naravo ne omogočajo spoznanja osebne identitete.

MILLER

Priznam, da se ne morem domisliti primernega odgovora. Bojim se, da te nisem prav nič potolažil, upam pa, da sem te vsaj malo razvedril. Emerson je nekoč rekel, da malo filozofije odvrne človeka od religije, da pa ga globlje razumevanje pripelje spet nazaj v njen objem. Nikogar ne poznam, ki bi o filozofiji tako dolgo in vztrajno premišljeval, kot ti. Te res ne bo nikoli zaneslo nazaj v okvire religioznega mišljenja?

WEIROB

Moj bivši mož je nekoč dejal, da malo filozofije odvrne človeka od religije, preveč filozofije pa iz človeka naredi težaka. Mogoče je bil bliže resnici kot Emerson.

MILLER

Morda res. Morda pa mi uspe do jutri najti boljše argumente.

WEIROB

Upam, da bom doživela tudi to.

Drugi večer

WEIROB

No, Sam, si že uspel spraviti v red identiteto brezsnovnih duš?

MILLER

Ne, spoznal sem, da sem ravnal napak, ko sem svoje sklepanje gradil na tako neoprijemljivih temeljih.

WEIROB

Si potemtakem obupal nad preživetjem? Mislim, da bi bilo takšno stališče za duhovnika zelo neprijetno, in počutila bi se krivo, če bi te res spravila tako daleč.

MILLER

Ne skrbi. Bolj kot kdajkoli prej sem prepričan. Včeraj sem bedel dolgo v noč ter premišljeval in bral. In prepričan sem, da lahko zdaj pregovorim tudi tebe.

WEIROB

Le podvizaj se. Čas se izteka.

MILLER

Najprej mi dovoli, da se malo oddaljim od moje prvotne naloge, se pravi obrambe življenja po smrti, in ti pojasnim, zakaj nisem zadovoljen s tvojim stališčem, da je osebna identiteta zgolj telesna identiteta. Moje sklepanje bo zelo podobno tistemu, s katerim si me prepričala, da osebne identitete ne moremo istovetiti z identiteto brezsnovne duše.

Predstavljaj si neko osebo, ki se bo jutri zjutraj zbudila, torej bo pri zavesti, vendar pa še ne bo hotela odpreti oči in pogledati naokrog. Tako rekoč še ne bo hotela zares začeti novega dneva.

WEIROB

Priznam, da je takšno stanje pogost pojav.

MILLER

No, misliš, da ta oseba ne bi mogla povedati, kdo je? Se pravi, še preden odpre oči in se razgleda, še posebno preden pogleda svoje telo in pride do kakršnih koli sklepov glede le-tega. Meniš, da ne bi vedela, kdo je? Zagotovo nas večina ljudi zjutraj, ko se zbudimo, ve, kdo smo, in to še preden odpremo oči in prepoznamo svoja telesa, ali ne?

WEIROB

Do sem se strinjam.

MILLER

Reciva, da ta oseba presodi: "Jaz sem Gretchen Weirob." To *je* sodba o lastni identiteti. Zamisli si, da si reče: "Jaz sem natanko ista oseba, ki se je včeraj kregala z Samom Millerjem." To je očitno trditev o njeni identiteti z nekom, ki je bil živ noč pred tem. In to bi lahko presodila, ne da bi sploh pogledala svoje telo. Prav danes zjutraj bi lahko ti sklepala tako, in to še preden si odprla oči.

WEIROB

No ja, saj pravzaprav tudi sem. Spomnila sem se najinega včerajšnjega pogovora in si rekla: "Ali sem bila jaz ta groba oseba, ki je tako grdo ravnala s Samom Millerjem, ko se je ta trudil, da bi me potolažil?" In odgovor je bil, seveda, da sem bila ta čezmerno nesramna oseba prav jaz.

MILLER

Ampak potemtakem identiteta telesa ni pogoj za osebno identiteto. In to po istem načelu, kot si ga ti uporabila včeraj. Sama si rekla, da identiteta brezsnovne duše ne more biti pogoj identitete, saj kadar sodimo o osebni identiteti, ne sodimo o identiteti brezsnovne duše. In po istem kopitu očitno ne sodimo o identiteti telesa, kadar sodimo o osebni identiteti, kar kaže moj primer. Saj lahko vendar presodimo, kdo smo, da smo prav ista oseba, ki je to in to naredila tako in tako, ne da bi kakorkoli upoštevali telo. Torej se osebna identiteta ne sestoji iz identitete brezsnovne duše, prav tako pa tudi ne iz identitete snovnega telesa.

WEIROB

Res sem tako zagovarjala svoje stališče. A rekla sem tudi, da pojem identitete brezsnovne nezaznavne, nerazsežne duše nima nobenega smisla. To je eden izmed razlogov, da ne moremo soditi o tem, kadar sodimo o osebni identiteti. Identiteta telesa je vsaj smiselna. Mogoče vnaprej predpostavljamo istost telesa, ne da bi ga videli.

MILLER

Zagotovo. Vendar pa priznaš, da v lastnem primeru človeku ni treba preveriti identitete telesa, da bi lahko sodil o osebni identiteti?

WEIROB

Ne vem, če to priznam. Bom pa zaenkrat vzela to na znanje, da bova lahko nadaljevala.

MILLER

Prav. No, mislim, da si lahko zdaj zamisliva tudi situacijo, ko se nekdo zbudi in spozna, da ima *drugačno* telo, kot ga je imel prej. Predstavljaj si sebe tako, kot sem te opisal prej. In zdaj si zamisli, da končno odpreš oči in zagledaš – ne telesa, na katerega si se sčasoma tako navadila, temveč neko telo povsem drugih oblik in dimenzij.

WEIROB

No, najbrž bi mislila, da sem spala zelo dolgo časa in da sem pošteno shujšala. Morda bi pomislila, da sem bila kakšno leto v komi.

MILLER

Pa se ti ne zdi vsaj zamisljivo, da to ne bi bilo tvoje staro telo? Jaz, na primer, si lahko predstavljam, kako je, če se zbudiš s povsem novim telesom.

WEIROB

In kako bi si to razložil?

MILLER

To ni pomembno. Ne trdim, da si lahko zamislim proces, ki bi do tega pripeljal. Trdim le, da si lahko predstavljam, da se to zgodi. V Kafkini *Preobrazbi* se nekdo zbudi kot ščurek. Ne morem si predstavljati, kako bi do tega lahko prišlo, lahko pa si predstavljam, da se zjutraj zbudim s telesom ščurka. Seveda je neverjetno, da bi se kaj takega zgodilo, tega ne zanikam. Hočem reči le, da si tako izkušnjo lahko zamislim. Ne zdi se mi nekaj protislovnega ali nekoherentnega, temveč samo neverjetno in nerazložljivo.

WEIROB

No, recimo, da priznam, da si je to možno predstavljati. Kaj sledi?

MILLER

No, po mojem mnenju sledi, da lastna identiteta ne more biti samo identiteta telesa. Kajti iz dejstva, da imam novo telo, še ne bi sklepal, da nisem več ista oseba kot prej. Še naprej bi ostal ista oseba, čeprav ne bi imel več istega *telesa.* To bi bil primer identitete osebe, ne pa identitete telesa. Torej osebne identitete ne moremo enačiti z identiteto telesa.

WEIROB

No, recimo – in poudarjam, samo *recimo* -, da vse to sprejmem. Kam te je to pripeljalo? Kaj torej prepoznam kot identično, če to ni ne moje telo ne moja duša.

MILLER

Ne trdim, da si karkoli prepoznala kot isto, razen osebe, ki je vpletena, se pravi same sebe,

WEIROB

Nisem prepričana, da te razumem.

MILLER

Dovoli, da ti pojasnim, kot si mi ti, s pomočjo Blue Riverja. Recimo, da nekemu obiskovalcu pokažem tisti del reke pri starem mlinu, potem pa ga odpeljem proti Manhattanu. Po približno eni uri vožnje zagledava še en odsek reke in rečem mu: “To je prav tista reka, ki sva jo videla zjutraj.” Kot si že včeraj poudarila, s tem nočem reči, da obakrat vidiva natanko iste molekule vode. Konec koncev sva na povsem drugem kraju, morda na stotine kilometrov oddaljenem od prvega. Tudi

oblika, barva in stopnja onesnaženosti reke je morda povsem drugačna. Kaj je torej to, kar je na tej reki in na tisti, ki sem jo videl uro pred tem, identično?

WEIROB

Nič drugega kot reka sama.

MILLER

Natanko tako. A verjetno si opazila, da strogo vzeto, ne govorim o celi reki, temveč samo o delu le-te. Ob dveh različnih časih vidim dva različna odseka reke. Potemtakem v resnici, če se omejimo zgolj na to, kar dobesedno vidim, sploh ne sodim o identiteti, temveč o nečem čisto drugem.

WEIROB

In kaj bi to bilo?

MILLER

Kadar rečem, da je reka, ki sem jo videl prej, prav tista, ki jo vidim pozneje, nimam v mislih nič drugega kot to, da sta prejšnji in kasnejši odsek vode povezana med seboj z drugimi odseki vode, kajne?

WEIROB

To je res. Če sta odseka vode povezana tako, da obstaja samo ena reka, katere del sta oba.

MILLER

No, to sem hotel reči. Trditev o identiteti "Ta reka je prav tista, ki sva jo videla zjutraj" se v nekem smislu nanaša na reko. A na nek način se nanaša tudi na odseke vode oziroma na dele reke.

WEIROB

In vse to je značilno samo za reke?

MILLER

Sploh ne. To je vzorec, ki se pojavlja povsod. Konec koncev imamo neprestano opravka s predmeti, ki se razprostirajo v času in prostoru. Le redkokdaj se teh predmetov zavedamo v celoti. Večinoma dojemamo le njihove dele ali odseke v njihovih zgodovinah. Če nočemo, da bi bila trditev o identiteti nekaj povsem banalnega, kot na primer "ta postelja je ta postelja", moramo ponavadi presoditi, da različni deli spadajo skupaj in da tvorijo ustrezen vzorec, sestavljajo neke vrste celoto.

WEIROB

Se vedno nisem prepričana, da te razumem.

MILLER

Naj ti navedem še en primer. Predstavljaj si, da skupaj gledava dve zaporedni nogometni tekmi istih moštev. Vprašaš me: "Ali je ta igra istovetna s to igro?" To je popolnoma neumno vprašanje, čeprav je, strogo vzeto, povsem smiselno. In odgovor nanj je "da".

Zdaj pa si predstavljaj, da greš po prvem polčasu v trgovino po prigrizek. Zaradi vrste se zadržiš in prideš nazaj šele po približno petinštiridesetih minutah. Vprašaš: “Je to ista igra kot sem jo gledala prej?” In zdaj tvoje vprašanje ni več neumno, temveč povsem na mestu.

WEIROB

Zato, ker se lahko še vedno odvija prva tekma, lahko pa se je ta že končala in se je, medtem ko me ni bilo, začela druga.

MILLER

Natanko tako. Kar pomeni, da so bili v tvoje vprašanje vpleteni različni deli igre – različni polčasi. Zato tvoje vprašanje ni več banalno in neumno, temveč povsem tehtno.

WEIROB

Potemtakem misliš, da so sodbe o identiteti nekega predmeta – rek ali nogometnih tekem ali česarkoli – pravzaprav sodbe o *delih* teh stvari, ki so povezani na določen način. Zato so tehtne samo, kadar so vpleteni različni deli. Si hotel reči to?

MILLER

Da, in mislim, da je to važno. Kako trapasto bi bilo iskati istost v nečem drugem razen v tekmi sami, kadar se sprašujemo o identiteti nogometnih tekem. Tudi če bi igrali drugi igralci, bi bila to še vedno lahko ista tekma. Tudi če bi jo preselili na drugo igrišče, bi bila to še vedno ista tekma. Vse te stvari – polčasi, igralci, igrišče – so lahko ob različnih časih različne, pa bo tekma še vedno ista. Morajo biti samo povezane na nek določen način, tako da tvorijo kompleksno celoto, ki jo imamo za enotno tekmo.

WEIROB

Misliš, da sva brcala v meglo, ko sva se spraševala, ali je v identiteto oseb vpletena identiteta telesa ali identiteta duše?

MILLER

Da. Moj odgovor je, da ni nujno niti prvo niti drugo. Sprašujeva se o identiteti osebe. Seveda, če z “dušo” misliva samo “osebo”, potem ni nič narobe. Če pa meriva, kot sem včeraj jaz, na neko drugo stvar, katero identiteta je že razumljena, in bi morala biti ista, če naj bodo osebe iste, potem se samo poigravava z besedami.

WEIROB

Za reke in nogometne tekme lahko uvidim, da so sestavljene iz delov, povezanih na določen način. Seveda je povezava v vsakem posameznem primeru drugačna, kot je različna tudi vrsta “delov”, ki so vpleteni. Deli reke morajo biti fizično povezani z drugimi deli, če naj tvorijo nepretrgano celoto. Polčasa nogometne tekme morata biti povezana tako, da se število osebnih prekrškov, doseženih golov in podobne reči prenese iz prvega polčasa v drugega, v skladu s pravili. Ali obstaja kaj takega tudi, kar se tiče oseb?

MILLER

Pisci, ki se ukvarjajo s tem, govorijo o "stadijih osebe" [*person-stages*]. To je nekakšen odsek zavesti, takšen, kot se ga zdajle zavedava ti in jaz. Jaz se zavedam toka mojih misli in občutkov, ti pa se zavedaš svojih. Oseba je samo celota, ki jo sestavljajo ti odseki kot deli, ne pa nekakšna substanca, ki jih omogoča, kot sem trdil včeraj. Niti ni oseba telo, v katerem se ti odseki godijo, kot se zdi, da meniš ti. Takšen je koncept osebe, ki ga želim zagovarjati danes.

WEIROB

Ko sem se zjutraj zbudila in si rekla: "Jaz sem tista, ki je bila prejšnjo noč tako nesramna s Samom Millerjem," sem torej sodila, da nek določen odsek zavesti, ki sem se ga zavedala takrat, in nek zgodnejši odsek, za katerega sem se spominjala, da sem se ga nekoč zavedala, tvorita enotno celoto primerne vrste – enoten tok zavesti, bi lahko temu rekli.

MILLER

Da, to je natanko to. Ni ti treba skrbeti, ali je vpletena ista brezsnovna duša, niti, ali to sploh ima kak smisel. Niti ti ni treba skrbeti glede tega, ali je vpleteno isto telo, saj ti zares sploh ni treba odpreti oči in ga pogledati. Identiteta ni, če se tako izrazim, nekaj, kar bi bilo pod stadiji osebe, niti ni v nečem, na kar so le-ti navezani, temveč je nekaj, kar iz njih sestaviš.

In zdaj, ko imava ta koncept osebne identitete, preživetje ni več noben problem, kot lahko jasno vidiš. Vse, kar si moraš zamisliti, je to, da je v nebesih neko zavestno bitje in da so stadiji osebe, ki tvorijo to bitje, v primernem odnosu s temi, ki zdajle tvorijo tebe, tako da so deli iste celote – namreč tebe. Če je tako, boš preživela. Ali zdaj priznaš, da je preživetje vsaj možno?

WEIROB

Čakaj, čakaj. Ne boš me tako zlahka potolažil. Moral boš dokazati, da so ti stadiji osebe ali odseki zavesti sploh lahko povezani na primeren način. Da bi to dosegel, mi boš moral povedati, kakšen ta način je, kajne?

MILLER

Ah, seveda. Prehiteval sem samega sebe. Prav na tej točki mi je zelo pomagalo moje čtivo. V nekem poglavju *Eseja o človeškem razumevanju* Locke govori prav o tem. Po njegovem mnenju je za odnos med dvema stadijema osebe ali odsekoma zavesti, ki omogoča, da sta to stadija ene same osebe, značilno prav to, da kasnejši vsebuje spomine prejšnjega. Tega ne pove prav s temi besedami – govori o "raztegovanju naše zavesti nazaj v času". A videti je, da s tem meri na spomin.

WEIROB

Se pravi, da je vsaka pretekla misel, namen ali želja, ki se je lahko spomnim, moja?

MILLER

Tako je. Jaz se lahko spominjam le svojih preteklih misli in občutij, ti pa samo

svojih. Vsakdo bi to priznal. Lockova inovacija je v tem, da je ta odnos vzel za izvor identitete, ne pa za njeno posledico. Spominjati se – ali bolj verjetno, zmožnost spominjati se – misli in občutkov osebe, ki se jih je nekoč v preteklosti zavedala, ravno pomeni biti ta oseba.

Verjetno vidiš, da to reši problem možnosti preživetja. Kot sem že dejal, si moraš le zamisliti nekoga v neki nedoločeni prihodnosti, ne na tej Zemlji in ne s tvojimi trenutnimi mislimi in občutki, ki pa se spominja prav tegale najinega pogovora. To ne zahteva istosti ničesar drugega, a vendar znese istost osebe. Tako, ali zdaj priznaš?

WEIROB

Ne, ne priznam.

MILLER

Ja, kaj pa je zdaj narobe?

WEIROB

Priznam, če se spominjam preteklih misli ali občutkov, ki jih je imela neka oseba v preteklosti, potem moram biti ta oseba jaz. Čeprav se lahko spominjam, da sem videla misliti druge osebe, se njihovih misli ne morem spomniti, kot jih tudi ne morem doživeti v trenutku, ko se zgodijo, če so njihove in ne moje. To je bistvo Lockove ideje in tega ne bom zanikala.

Vendar pa je treba razlikovati – prepričana sem, da se boš strinjal – med *resnično* [*actually*] spominjati se in spominjati se zgolj *navidezno.* Mnogi ljudje, ki se imajo za Napoleona, trdijo, da se spominjajo, kako so izgubili bitko pri Waterlooju. Lahko jih imamo za iskrene in priznamo, da se jim zares zdi, da se tega spominjajo. Ne morejo pa se tega resnično spominjati, saj med bitko niso bili tam in niso Napoleon.

MILLER

Seveda priznam, da je treba razlikovati med resnično spominjati se in spominjati se samo navidezno.

WEIROB

In gotovo tudi priznavaš, da mi misel na neko osebo nekje daleč v prihodnosti, ki se ji samo zdi, da se spominja tega mojega pogovora s tabo, ne bi prinesla tiste vrste olajšanja, ki bi ga obet življenja po smrti moral.

Nobenega razloga ne bi imela, da bi predvidela prihodnje doživljaje te osebe samo zato, ker *se* tej osebi *zdi*, da se spominja mojih. Nobenega razloga nimam, da bi se veselila doživljajev takega zavedenega vsiljivca.

MILLER

Strinjam se.

WEIROB

Potemtakem gola možnost, da se bo nekdo v prihodnosti navidez spominjal tega pogovora, še ne kaže na možnost mojega preživetja. Edinole možnost, da se bo

nekdo resnično spominjal tega pogovora – ali natančneje, doživljajev, ki jih imam jaz – bi mi to omogočila.

MILLER

Seveda. Ampak, kaj hočeš s tem povedati? V čem je težava? Lahko si zamislim nekoga, ki je zaveden. A mirno si lahko predstavljam tudi nekoga, ki je zares ti in se spominja tvojih sedanjih misli.

WEIROB

V čem pa je razlika? Kako veš, katerega od obeh si si zamislil in kaj od obojega je torej možno?

MILLER

No, si pač zamislim enega od njiju, ne pa drugega. Ne razumem, kaj hočeš povedati.

WEIROB

Poskusila ti bom pojasniti stvar s pomočjo še enega primera. Predstavljaj si dve osebi. Ena se pogovarja s tabo, govori določene besede, premišljuje določene misli in tako naprej. Druga se sploh ne pogovarja s tabo, temveč jo v sosednji sobi hipnotizirajo. Hipnotizer tej osebi sugerira, da se bo po prebujenju spominjala določenih misli in določenih besed, ki naj bi jih povedala tebi. Misli in besede, ki jih omeni, so slučajno prav tiste misli in besede, ki jih v resnici misli in govori prva oseba. Ti je situacija jasna?

MILLER

Ja, nadaljuj.

WEIROB

No, sčasoma bosta obe osebi govorili stavke, ki se začnejo s “Spomnim se, da sem rekel Samu Millerju” in pa “Spomnim se, da sem, medtem ko sem se pogovarjal s Samom Millerjem, pomislil”. In oba poročata o spominih na iste misli in izjave. Eden od njiju se jih bo zares spomnil, drugemu pa se bo le zdelo, da se jih spominja, ali ne?

MILLER

Seveda.

WEIROB

In kateri od njiju se zdaj v *resnici* spominja?

MILLER

No, tisti, ki je sedel v sobi in se pogovarjal z mano, seveda. Drugi je le pod vplivom hipnotizerjeve sugestije in se v resnici ne spominja pogovora z mano.

WEIROB

Se strinjaš, da razlika med njima v tem trenutku ni v vsebini tega, kar mislita in pravita?

MILLER

Strinjam se. Razlika je v odnosu do preteklih misli in govora. V prvem primeru odnos do spomina obstaja, v drugem pa ne.

WEIROB

Ampak oba vendar vsaj delno izpolnjujeta pogoje za spominjanje, saj se obema zdi, da se spominjata. Potemtakem mora biti še kak drug pogoj, ki ga eden izpolnjuje, drugi pa ne. Poskušam te pripraviti do tega, da mi poveš, kaj je ta nadaljnji pogoj.

MILLER

No, rekel sem, da bi se spominjal tisti, ki je govoril v tej sobi.

WEIROB

Z drugimi besedami, če imamo dva človeka, ki se oba domnevno spominjata neke pretekle misli ali dejanja, potem se zares spominja tisti, ki je, poleg tega da se neke misli ali dejanja spominja, to tudi v resnici mislil ali storil.

MILLER

Da.

WEIROB

Potemtakem tisti, ki je identičen z osebo, ki je v preteklosti premišljevala in govorila.

MILLER

Da, to priznam.

WEIROB

Torej je videti tvoje sklepanje nekako takole. Preživetje je možno, zato ker si ga lahko predstavljamo. Predstavljamo si ga lahko zato, ker si je možno zamisliti, da sem jaz identična z neko nebeško osebo. Da si lahko to zamislimo, si moramo predstavljati neko osebo v nebesih, ki se ji, prvič, zdi, da se spominja mojih misli in dejanj, in drugič, mora biti jaz.

To pa je začaran krog. Če podvomim v to, da je nebeška oseba jaz, bom dvomila tudi v to, da se zares spominja mojih doživetij. Nihče ne more dvomiti v možnost obstoja neke bodoče osebe, ki bi se, po smrti dotičnega, navidez spominjala stvari, ki jih je ta mislil ali storil. A možnost tega še ne pomeni možnosti preživetja. Edinole možnost, da se nekdo *resnično* spominja, bi to omogočila – saj je to, kot se strinjava, pogoj za identiteto. A dvomi o preživetju in identiteti se samo prelevijo v dvome o tem, ali so ti spomini pravi ali pa le navidezni. Ne zagotavljaš mi ničesar drugega kot zavedenega nebeškega vsiljivca.

COHEN

Samo malo, Gretchen. Mislim, da je bil Sam zdajle nepravičen do svoje lastne ideje.

WEIROB

Misliš, da lahko pretrgaš ta krog, v katerem resnični spomin razloži identiteto, identiteta pa določi razliko med resničnim in navideznim spominom? Kar poskusi.

COHEN

Vrnimo se k tvojemu primeru hipnotizerja. Poudarila si, da imamo dva človeka, ki se oba domnevno spominjata nečesa. Sprašuješ se, v čem je razlika, in trdiš, da mora biti odgovor krožen – da je tisti, ki se zares spominja tega, oseba, ki je dejansko doživela stvari, ki se jih navidez oba spominjata.

A to ni edini možni odgovor. Doživljaji sami so tisti, ki povzročajo kasnejše navidezne spomine v enem primeru, medtem ko jih v drugem primeru povzroča hipnotizer. Lahko rečemo, da se zares spominja tisti, čigar spomine so *na pravi način povzročili* prejšnji doživljaji. Tako razlikujemo med osebo, ki se zares spominja, in subjektom hipnoze, ne da bi se sklicevali na identiteto. Definicija pravega spomina, kot da je to navidezni spomin plus identiteta, je tako ali tako zavajajoča. Meni, na primer, se zdi, da se spominjam, kako sem še kot majhen otrok prevrnil svečnik, tako da so vse sveče padle v skledo juhe. In to se mi je tudi v resnici primerilo. Potemtakem imamo tu opravka z navideznim spominom in identiteto. A v resnici se tega ne spominjam; ko sem to naredil, sem bil še premajhen, da bi se tega lahko spominjal. To zgodbo so mi le že tolikokrat povedali, da se mi zdi, da se spominjam.

Bolj umesten predlog je, da je resnični spomin navidezni spomin, ki so ga na pravi način povzročile pretekle izkušnje. Vtise pa, ki se meni zdijo kot spomini, so v resnici spodbudili starši, ki sem jih kasneje večkrat slišal praviti o tem, kako sem prevrnil svečnik.

WEIROB

Torej razlagaš osebno identiteto kot spomin, spomin pa kot navidezni spomin, povzročen na pravi način. Oseba je torej neke vrste vzročni proces.

COHEN

Tako je.

WEIROB

Recimo, da v imenu debate to sprejmem. Kako lahko to pomaga Samu pri zagovoru možnosti preživetja? Pri navadnem spominu ta vzročna veriga od zapomnjenega dogodka k spominu o dogodku nikoli ne pripelje izven območja enega samega telesa. Še več, normalni proces, o katerem govoriš, zagotovo vključuje skladiščenje informacij v možgane na tak ali drugačen način. Kako lahko po moji smrti stanja mojih možganov na primeren način vplivajo na navidezni spomin nebeške osebe, za katero Sam misli, da sem jaz?

COHEN

No, saj nisem imel namena zagovarjati možnosti preživetja. To je Samova naloga. Všeč mi je le, da lahko osebno identiteto razložim s pomočjo spomina, ne pa

samo z identiteto telesa.

MILLER

Ampak prav gotovo si s tem lahko pomagam. Gretchen, izzvala si me, da ti razložim razliko med dvema osebama v nebesih. Eno, ki se zares spominja tvojih izkustev – in je potemtakem ti -, in drugo, ki se ji samo zdi, da se jih spominja. Kaj pa, če rečem, da je oseba, ki je ti, pač tista, katere stanja so bila povzročena na pravi način? S tem nimam v mislih navadnega, tuzemskega procesa, ki pripelje do spomina. Nebeškemu bitju, ki je ti, bi Bog pač ustvaril stanja možganov (ali karkoli že ima), kot si jih ti imela ob smrti. Seveda ta povezava ni natanko taka kot tista, ki kasnejše spomine naredi za prave spomine zaradi odvisnosti od mojih zgodnejših zaznav. Dejstvo pa je, da tak proces ohrani informacije.

WEIROB

Torej: če Bog ustvari nebeško osebo tako, da so njeni možgani posnetek mojih v trenutku smrti, potem je ta oseba jaz. Če pa bi, po drugi strani, nastalo nebeško bitje, ki bi po naključju (če v nebesih sploh obstajajo naključja) imelo ta ista, spominu podobna stanja, potem to ne bi bila jaz?

MILLER

Natanko tako. Ali zdaj vidiš, da je preživetje povsem smiselno?

WEIROB

Ne, še vedno me nista prepričala.

Težava, ki jo vidim, je tale: če lahko Bog ustvari eno osebo v nebesih in bi s tem, da jo oblikuje po moji podobi, naredil mene, zakaj potem ne bi mogel ustvariti dveh takih teles in povzročiti prenos informacij v oboje. Bi bili potem obe ti nebeški osebi jaz? Najbolj jasna stvar v filozofiji je, da iz

A je B in

C je B, kjer z “je” mislimo identiteto, lahko sklepamo, da

A je C.

Potemtakem, če je katerakoli od teh nebeških oseb jaz, morata biti vzajemni. A potemtakem nista dve, temveč samo ena. Toda moja predpostavka je bila, da Bog ustvari dve, ne pa ene. Lahko bi ju ustvaril v drugačni podobi, sposobni neodvisnega gibanja, morda na ločenih predelih nebes, vsako s svojimi lastnimi nalogami, s svojim lastnim krogom nebeških prijateljev in tako naprej.

Torej: ali Bog, s tem da ustvari nebeško bitje z možgani po moji podobi, ne naredi nekoga, ki je identičen z mano, ampak le nekoga, ki mi je podoben, ali pa je Bog na nek način omejen na to, da ustvari le eno tako bitje. Ne vidim nobenega razloga, zakaj bi bil Bog, če obstaja, tako omejen. Zato izberem prvo možnost. Lahko ustvari nekoga, ki mi je podoben, ne pa nekoga, ki bi bil jaz. Torej: ali je napačna tvoja analiza spomina in se tako bitje vendarle ne spominja tega, kar jaz govorim in delam, ali pa spomin ne zadostuje za lastno identiteto. S tvojo teorijo je nekaj narobe, saj vodi v absurd.

COHEN

Čakaj! Zakaj pa Sam ne bi mogel reči, da postane takšno bitje ti samo, če Bog ustvari samo eno bitje take vrste? Če pa jih ustvari več, potem nobeno od njih ni ti. Možno je, da ustvari samo eno. Torej je možno, da boš preživela. Sam je vedno dopuščal tudi možnost, da ne boš preživela. V mislih je ves čas imel možnost, da Boga, ki bi ustvaril primerne nebeške osebe, ni. Ali pa, da Bog obstaja, pa ne ustvari niti ene. Pokazala si samo, da obstaja še ena možnost, po kateri človek ne preživi. Namesto da bi naredil premalo nebeških oseb, ki se spominjajo, jih naredi preveč. Pa kaj? Lahko bi jih ustvaril tudi ravno prav in potem bi preživela.

WEIROB

Tvoje opazke v resnici kažejo, da si spremenil svoje stališče. Zdaj ne trdiš več, da spomin sam zadošča za lastno identiteto. Zdaj je šele spomin plus pomanjkanje konkurence, se pravi odsotnost drugih oseb, ki se spominjajo, pogoj za osebno identiteto.

COHEN

Res sem spremenil svoje stališče. Pa kaj potem? Ali se takega stališča ne da zagovarjati?

WEIROB

Pa poglejva na to iz zornega kota nebeške osebe. Reče si: "Oh, jaz sem Gretchen Weirob, saj se spominjam, da sem delala to, kar je počela ona, in govorila, kar je govorila ona." Ampak zdaj je to precej majav sklep. Reče si lahko kvečjemu: "Oh, ali sem jaz Gretchen Weirob ali pa je Bog ustvaril več takih bitij, kot sem jaz, in potem nobeno izmed nas ni ona." Identiteta je torej postala odvisna od nečesa, kar je povsem zunaj dosega tega bitja. Kdo je ona zdaj, ni več odvisno le od stanj njenega uma in odnosa le-teh do stanj mojega uma, temveč tudi od obstoja ali neobstoja drugih ljudi. Ali si res želiš zagovarjati takšno tezo?

Ali pa poglej na stvar z mojega položaja. Bog ustvari eno mene v nebesih. Zagotovo bi morala biti vesela, če bi bila prepričana, da se bo to zgodilo. Potem pa ustvari še eno, in jaz lahko začnem spet obupavati, saj to pomeni, da vendarle ne bom preživela. Kako je mogoče, da podvojitev dobrega dela le-tega razvrednoti?

COHEN

Ali trdiš, da je moj predlog, da samo stvaritev edinstvene nebeške Gretchen šteje kot tvoje preživetje, protisloven?

WEIROB

Ne, kolikor lahko vidim, ni protisloven. Zdi pa se čuden na način, ki kaže, da je s tvojo teorijo nekaj narobe. Jaz imam nekakšen odnos z nebeško osebo. Dejstvo, da obstaja oseba, s katero sem povezana na ta način, je zame zelo pomembno, saj mi nudi olajšanje. Zaradi tega lahko predvidevam njena doživetja, saj je ona prav jaz. Zakaj bi dejstvo, da sem na isti način povezana še z nekim drugim bitjem, ta odnos uničilo? Ti trdiš, da potem ne bom identična z nobeno od njiju. A ker si naredil teorijo o tem, kaj je identiteta, lahko premislimo in poiščemo, kaj meni

prinese možnost, da sem ali pa nisem identična. Če se bo ona spominjala mojih izkustev, potem lahko jaz upravičeno predvidevam njena. A zdi se, da podvajanje v tem primeru ne spremeni ničesar. Pa vendarle mora, saj ni mogoče biti identičen z dvema. Zato čisto *ad hoc* dodaš pogoj, da njen spomin o meni še ne upraviči mojega pričakovanja njenih doživetij, če sta z mano tako povezani dve bitji, ne pa eno samo. Glede na to, da v primeru, ko obstajata dve nebeški Gretchen, spomin ne zagotavlja identitete, lahko upravičeno sklepamo, da tega ne zagotavlja tudi v primeru, ko obstaja samo ena, ali ne?

COHEN

Res je to malo *ad hoc*, priznam. A mogoče naš koncept pač tako deluje. Sklepanja nisi pripeljala v protislovje.

WEIROB

Neskončen kup absurdnosti ima enako težo kot protislovje. In na tvoj račun lahko izpeljem neomejeno število absurdnih primerov. Predstavljaj si, da bi Bog ustvaril to nebeško osebo še pred mojo smrtjo. Na ta način me pravzaprav ubije; če jo je že ustvaril, potem se v resnici ne pogovarjaš z mano, temveč z nekom drugim, ki ga je ustvarila smrt Gretchen Weirob pred nekaj trenutki. Ali pa si zamisli, da najprej ustvari eno osebo v nebesih, ki je jaz. Potem ustvari še eno. Ali prva oseba preneha biti jaz? Če lahko Bog ustvari taka bitja v nebesih, jih zagotovo lahko tudi v Albuquerqueju. In po tvoji teoriji ni nobenega razloga, da bi temu telesu pred teboj pripisoval identiteto Gretchen Weirob, tistemu, ki pripada osebi v Albuquerqueju, pa ne. Zato se mi zdi, da bi jaz preprosto prenehala obstajati, če bi Bog to naredil. Rada bi rekla, da bi prenehala biti Gretchen Weirob, a to bi stvari zelo zapletlo. Na mojem mestu bi se namreč pojavila nova oseba z lažnimi spomini o tem, da je bila Gretchen Weirob, ki pa je ravnokar umrla od konkurence – zelo čuden vzrok smrti, se mi zdi. Ne bi imela nobene pravice do mojega imena, bančnega računa ali uslug mojega zdravnika, saj ga plačuje zavarovalnica z denarjem, ki ga je dobila od davkov na pretekle plače Gretchen Weirob. To prav gotovo nima smisla; če bi me Bog še tako natančno podvojil, v nebesih ali v Albuquerqueju, zato ne bi prenehala obstajati ali prenehala biti, kdor sem. Lahko rečeta, da Bog v svoji neskončni dobroti ne bi nikoli ustvaril še ene Gretchen Weirob. Ampak jaz ne trdim, da bi to naredil. Če pa bi to storil, potem to ne bi pomenilo, kot sledi iz tvoje teorije, da bi jaz prenehala obstajati. Iz tvoje teorije v tem sklopu okoliščin sledi napačen odgovor, zato mora biti napačna. Mislim, da mi nista navedla nobenega razloga, zaradi katerega bi bila pripravljena opustiti najbolj preprosto in najbolj sprejemljivo mnenje o tej stvari. Jaz sem živo telo, in ko bo to telo umrlo, bo moj obstoj pri kraju.

Tretji večer

WEIROB

No, Sam, me boš poskusil še tretjič prepričati, da je preživetje možno?

MILLER

Ne, vdal sem se v usodo. Predlagam, da se pogovarjamo o ribolovu ali nogometu ali o čemerkoli, da le ne bo povezano s tvojo bližnjo smrtjo. Prepametna si za vse iskrene poskuse, da bi te človek potolažil, a morda te lahko vsaj toliko zamotim, da ne boš mislila na to.

COHEN

Preden pa začnemo o ribolovu, čeprav glede preživetja nimam nobenih povzdigujočih misli, bi si rad prišel na jasno glede nečesa, kar smo v zadnjih dveh dnevih načeli v naši razpravi. Bi se ti ljubilo malo razpravljati o sami ideji osebne identitete, ne da se obremenjujemo s težjim vprašanjem življenja po smrti?

WEIROB

Bilo bi mi v užitek. Kaj te muči?

COHEN

Zdi se, da je po tvojem mnenju osebna identiteta preprosto identiteta človeškega telesa, nič več in nič manj. Oseba je zgolj živo človeško telo, ali natančneje, človeško telo, ki je živo in ima določene lastnosti – zavest in morda razumnost. Je tako?

WEIROB

Ja, zdi se mi, da je tako preprosto.

COHEN

Ampak mislim, da poznam neko zgodbo, ki se je v resnici zgodila, in lahko ovrže tvojo teorijo. V mislih imam nenavadni primer Julije North, ki se je pred nekaj meseci zgodil v Kaliforniji. Zagotovo se ga spominjaš.

WEIROB

Oh, še predobro. A moraš ga razložiti Samu, kajti stavim, da še ni slišal o tem.

COHEN

Da še ni slišal o Juliji North? Pa saj je bil ta primer na prvih straneh vseh časopisov.

MILLER

No ja, Gretchen ima prav. O tem ne vem nič. Dobro ve, da berem samo športno stran.

COHEN

Samo športno stran berete!

WEIROB

S tem izraža svojo nezainteresiranost za posvetne reči.

MILLER

No, Gretchen, tole je bilo nizko. To se tiče osebnih prioritet. Mnogo raje porabim čas, kolikor mi ga je naklonjeno, za študij osemnajstega stoletja, kot pa za

dolgočasno, nezanimivo stoletje, v katerega sem se na svojo veliko žalost rodil. Tisto je bilo precej bolj civilizirano, da vesta. A ne zadržujmo se pri mojih navadah. Povejta mi vse o Juliji North.

COHEN

No, prav. Julia North je bila mlada ženska, ki jo je zbil tramvaj, medtem ko je reševala otroka, ki ga je zaneslo na tire. Otrokovo mati, neko Mary Frances Beaudine, je, ko je videla strašni prizor, zadela kap. Julijine zdrave možgane in izmaličeno telo ter zdravo telo in uničene možgane Mary Frances so prepeljali v bolnico, kjer je delal genialni nevrokirurg dr. Matthews. Ta je izumil poseg, imenovan *presaditev telesa.* Odstranil je možgane iz Julijine lobanje in jih presadil v glavo Mary Frances tako, da je povezal živčne končiče in tako naprej. Uporabljal je tehnike, ki so jih razvili šele pred kratkim. Preživela oseba je bila očitno Julia, o tem so se strinjali vsi, razen – na žalost – moža Mary Frances. Njegova omejenost in pomanjkanje domišljije sta zapletla stvari in privedla do drame, zaradi katere je ta primer danes bolj poznan v zgodovini zločina kot pa medicine. Ne bom se spuščal v podrobnosti te žalostne plati primera

- če vas zanimajo, si jih lahko preberete v knjigi Barbare Harris z naslovom *Kdo je Julia.*

MILLER

Fascinantno.

COHEN

No, zadeva se očitno navezuje na naše razpravljanje. Julia North je imela eno telo vse do trenutka nesreče, in drugo telo od operacije naprej. Tako je imela ena oseba dve telesi. Torej osebe ne moremo kar *istovetiti* s človeškim telesom. Zato mora biti nekaj narobe s tvojim stališčem, Gretchen. Kaj praviš na to?

WEIROB

Rekla ti bom natanko to, kar sem rekla dr. Matthewsu.

COHEN

Govorila si z Dr. Matthewsom?

WEIROB

Ja. Poklical me je kmalu po moji nesreči. Moj zdravnik ga je obvestil o mojem primeru. Matthews se je ponudil, da na meni izvede isto operacijo kot na Juliji North. Odklonila sem.

COHEN

Odklonila! Ampak zakaj, Gretchen?

MILLER

Gretchen, šokiran sem. Tvoja odločitev je pravzaprav samomor! Zavrgla si možnost, da preživiš nesrečo? Zakaj, za božjo voljo?

WEIROB

Samo malo, samo malo. Oba predpostavljata to, s čimer se jaz ne strinjam. Da bi bila zadeva Julije North res protiprimer moji teoriji o osebi kot o živem človeškem telesu in da bi moja odklonitev takšne operacije zares pomenila samomor, potem moramo šteti osebo, ki preživi operacijo, kot isto osebo, ki je darovala možgane. Se pravi, da je morala operacijo Julije North preživati Julia, mojo operacijo pa bi morala preživeti jaz. Oba predpostavljata to in me zato oštevata. Jaz pa se s tem ne strinjam. Mislim, da je imel Jack Beaudine prav. Oseba, ki je preživela presaditev možganov Julije North, je bila Mary Frances Beaudine, in oseba, ki bi preživela operacijo, v kateri bi uporabili moje možgane, ne bi bila jaz.

MILLER

Gretchen, kako za božjo voljo lahko rečeš kaj takega? Ali se res, kljub trdnim protidokazom, ne moreš odreči svoji teoriji o osebni identiteti kot zgolj telesni identiteti? Zares se mi zdi, da si že kar iracionalno navezana na ta kos snovi, ki je tvoje telo.

COHEN

Res, Gretchen, strinjam se s Samom. Prav zares si nemogoča. Oseba, ki je preživela operacijo Julie North, ni imela pojma, kdo je Mary Frances Beaudine. Spominjala se je, da je Julia.

WEIROB

Navidez se je spominjala, da je bila Julia. Ali si res tako hitro pozabil na to razliko? Po mojem mnenju je bil učinek operacije tak, da je Mary Frances Beaudine preživela, v zmoti misleč, da je nekdo drug.

COHEN

A kot veš, so se pravdali okoli primera. Stvar je šla na Vrhovno sodišče, ki je presodilo, da je oseba, ki je preživela, Julia.

WEIROB

Ta argument te ni vreden, Dave. Ali je Vrhovno sodišče nezmotljivo?

COHEN

Ne, ni. A poanta se mi ne zdi tako neumna.

Premisli stvar takole, Gretchen. V tem primeru se spopadata dva kriterija, po katerih navadno presojamo identiteto. Ponavadi pričakujemo, da osebna identiteta dosledno vključuje tako telesno identiteto kot psihološko kontinuiteto. To pomeni, da kadar vidimo isto telo, pričakujemo, da bodo tudi spomini, prepričanja, značajske lastnosti in druge take reči neverjetno podobne. V tem primeru pa ta dva kriterija, ki ponavadi sovpadata, pač ne sovpadeta. Če izberemo en kriterij, potem trdimo, da je preživela oseba Mary Frances Beaudine, ki je doživela pretresljive psihološke spremembe. Če izberemo drugega, trdimo, da je preživela Julia z novim telesom. Izbrati moramo, kateri kriterij je bolj pomemben. To pa je stvar izbire o tem, na kakšen način uporabljamo jezik, kako naj prilagodimo

pojem “ista oseba” novim okoliščinam. Velika večina ljudi, vpletenih v to zadevo, je imela preživelo za Julijo. Kar pomeni, da se je družba odločila uporabljati pojem na en način, ne pa na drugi. Zato odločitev Vrhovnega sodišča *ni* brez teže. Ena od njegovih funkcij je prav to, da določa, kako naj se stari pojmi nanašajo na nove okoliščine – kako se svoboda tiska nanaša na filme in televizijo, ki jih v času oblikovanja tega pojma niso predvideli; ali pa, če naj se “umor” nanaša tudi na splav zarodka. Lahko se zmotijo pri presoji dejstev, vendar pa so – kar se tiče določanja pomena nekaterih pomembnih pojmov v pravu – zadnja avtoriteta. In pojem osebe je eden od teh.

WEIROB

Meniš, da je odgovor na vprašanje, kdo je preživel, stvar konvencije, stvar tega, kako želimo uporabljati jezik?

COHEN

Da.

WEIROB

S pomočjo primera ti bom pokazala, kako bedasto je tvoje mnenje.

Recimo, da pristanem na operacijo. Ležim v postelji, v pričakovanju svojega nadaljnjega obstoja, in se veselim občutkov in misli, ki jih bom doživela ob prebujenju po operaciji. Dr. Matthews vstopi in mi reče, naj vzamem nekaj aspirinov, tako da ne bom imela glavobola, ko se zbudim. Uprem se, češ da mi je po aspirinih slabo; on pa me vpraša, kaj mi je ljubše: da mi je danes malo slabo ali da imam naslednji dan strašen glavobol. Prepriča me, da bi jih bilo pametno vzeti.

Recimo, da v tem trenutku vstopiš ti in prineseš slabe novice. Vrhovno sodišče si je premislilo. Oseba, ki bo preživela, ne bo jaz. Zato rečem: “Oh, če je tako, pa že ne bom vzela aspirina, saj glava ne bo bolela mene, temveč nekoga drugega. Zakaj bi se morala jaz počutiti slabo, pa če še tako malo, za dobro nekoga drugega? Konec koncev tej osebi darujem že svoje možgane.”

To je očiten nesmisel. Če bi se sprva upravičeno veselila občutkov in misli, ki jih bo preživeli doživljal naslednjega dne, me odločitev devetih ljudi tisoče kilometrov stran ne bi postavila na laž. In če ne bi imela prav, da se veselim tega, potem mi tudi njihova odločitev ne bi pomagala. Kako naj bo pravilnost mojega predvidevanja o preživetju odvisna od tega, kako uporabljamo besede? Če to ni, potem tudi moja identiteta ni. Moja identiteta s preživelim, moje preživetje, je odvisno od dejstev, ne od konvencij.

COHEN

Prepričljiv primer. Priznam, da sem zmeden. Po eni strani ne vidim, kako bi lahko bila stvar drugačna, kot sem jo opisal. Ko poznamo vsa dejstva, kaj nam še preostane, razen odločitve, kako jih bomo opisali, se pravi, na kakšen način bomo uporabljali jezik? Kljub temu pa vidim, kako absurdna je teza, da je pravilnost ali nepravilnost pričakovanja bodočega doživljaja odvisna od konvencije.

MILLER

No ja, že od samega začetka se mi je zdela ta stvar s konvencijo bolj za lase privlečena. A zdaj bi se rad vrnil h glavnemu vprašanju, Gretchen. Naj bo že dejstvo ali konvencija, še vedno ostane. Zakaj nočeš priznati, da bi bila oseba, ki bi preživela operacijo, ti?

WEIROB

No, pa mi ti povej, zakaj misliš, da bi bila jaz?

MILLER

Lahko se sklicujem na teorijo, ki sem jo razvil sinoči. Dokazovala si, da ideja, po kateri osebna identiteta temelji na spominu, še ne zagotavlja možnosti preživetja po smrti. Nisi pa rekla nič takega, kar bi omajalo razlago osebne identitete s pomočjo spomina. Spomni se, da je njena velika prednost v tem, da razloži našo zmožnost presoditi našo lastno identiteto, ne da bi pregledali svoje telo. Prepričan sem, da so bili prav zaradi pravilnosti te teorije skoraj vsi pripravljeni zatrditi, da je Julijino operacijo preživela Julia. In tega pojmovanja nam ni treba nič prilagajati, samo uporabiti ga je treba. Spomin je zadosten pogoj za identiteto in telesna identiteta ni potrebna. Preživela se je spominjala Julijinih misli in dejanj, zato je bila to Julia. Če bi se ti le pustila operirati, bi se preživela oseba spominjala tvojih misli in dejanj, celo prav tega našega pogovra, in bila bi ti.

COHEN

Ja, zdaj se popolnoma strinjam s Samom. Osebna identiteta se preverja s pomočjo spomina, in če se boš podvrgla operaciji, boš preživela.

Naj dodam še en argument proti tvojemu stališču in v prid teoriji spomina. Poudarila si, da je identiteta pogoj za *pričakovanje.* To pomeni, med drugim, da nas za to določeno osebo v prihodnosti, ki jo imamo za samo sebe, skrbi. Če bi mi kdo rekel, da bo katerikoli izmed nas treh jutri trpel bolečine, bi bil žalosten. A če bi bila ta oseba ti ali Sam, bi bila moja skrb altruistična oziroma nesebična. To pa zato, ker ne bi pričakoval, da bom trpel jaz. S tem sem samo obnavil tvoje poante iz naših pogovorov.

In zdaj mi povej, kako bi zgolj z istostjo telesa razložila to nesomernost med tem, kako gledamo na svojo lastno prihodnost in kako gledamo na prihodnost drugih? Z drugimi besedami, zakaj je identiteta telesa – tega navadnega kosa snovi, kot se je izrazil Sam – tako pomembna. Zakaj nam je toliko do tega?

WEIROB

Trdiš, in popolnoma se strinjam, da je identiteta osebe nek zelo poseben odnos – tako poseben, da morda ni zelo posrečeno sploh imenovati ga odnos. In ker je po moji teoriji osebna identiteta izenačena z identiteto telesa, meniš, da bi morala biti sposobna s pomočjo pomembnosti enega razložiti pomembnost drugega.

Nisem prepričana, da to zmorem. Pa lahko teorija, po kateri osebna identiteta temelji na spominu, to naredi kaj bolje?

COHEN

No, meni se že zdi tako. Tiste lastnosti neke osebe, ki jo naredijo za cenjeno in obeležijo njeno individualnost, značilnosti, ki jo naredijo za pomembno in tako posebno za prijatelje in ljubljene, so namreč psihološke ali mentalne narave. Značaj, osebnost, prepričanja, drža – to je, kar naredi osebo tako edinstveno in posebno. Podhranjena Gretchen bi nas vse šokirala, a zato je ne bi nič manj cenili. Takšna Gretchen, ki pa ne bi bila domiselna ali robata, ki ne bi tako odkritosrčno sledila izpeljavi sklepov, kot je to človeško mogoče – to bi bile temeljite spremembe. Ali je kaj čudnega, da so preživelo v tisti kalifornijski polomiji vsi imeli za Julijo North? Ali bi imelo kak smisel trditi, da je v resnici Mary Jane Beaudine, ko ni imela nobenih njenih prepričanj ali naravnanosti ali spominov?

Zdaj pa, če so take lastnosti tisto, kar je drugim pomembno pri osebi, ali ni razumno pričakovati, da so osnova tudi za to, kar je nekomu pomembno pri samem sebi. In to so ravno lastnosti, ki jih osebna identiteta ohrani, če jo razumemo kot povezavo spominov. Ali ni v tej ideji vsaj začetek razlage o pomembnosti identitete?

WEIROB

Se pravi, da večjo vrednost teoriji spomina pripisujeta iz dveh razlogov. Prvič, razloži, kako je mogoče presojati o lastni identiteti, ne da bi morali pred tem pregledati svoje telo. Drugič, pravita, da razloži pomembnost osebne identitete.

COHEN

In zdaj se zagotovo strinjaš, da je teorija spomina pravilna. Se strinjaš? Mogoče je še čas, da pokličemo dr. Matthewsa.

WEIROB

Čakaj, čakaj. Sprosti se in uživaj v debati tako kot jaz. Nehaj mi že enkrat za vsako ceno reševati življenje in raje pazi, da boš rešil svojo teorijo – še vedno me namreč nisi prepričal. Priznam, preživela bo *mislila*, da je jaz. Zdelo se ji bo, da se spomni, kako je mislila moje misli. A spomni se, kako pomembno je razločevati med resničnim in zgolj navideznim spominom.

COHEN

A spomni se, da ta razloček temelji na tem, ali so navidezne spomine na pravi način povzročile prejšnje izkušnje ali ne. Preživeli se ne bo zdelo, da se spominja tvojih misli zaradi hipnoze ali po naključju ali zaradi prebujne domišljije. Zdelo se ji bo, da se jih spominja zato, ker bodo sledovi tvojih izkustev v tvojih možganih zdaj na običajen način aktivirali njen um. Videti bo, da se jih bo spominjala zato, ker se jih res spominja. In bo ti.

WEIROB

Zelo nazoren si, jaz pa čutim, da mi moči pešajo. Ne vem, če bo dovolj časa, da vse tole razčlenimo. A pri filozofiji ne sme človek nikoli hiteti. Zato še enkrat počasi pretresimo tole.

Strinjamo se, da se bi osebi, ki bi preživela to nenavadno operacijo dr. Matthewsa,

zdelo, da se spominja mojih dejanj. Recimo celo, da bi samo sebe imela zame, da bi trdila, da je Gretchen Weirob – in ne bi imela pojma, kdo drug bi lahko bila. (Potemtakem predpostavljamo, da se v eni stvari razlikuje od mene – po svoji teoriji o osebni identiteti. A to še ni znak, da ona ni jaz, saj bi si do takrat že lahko premislila.) Strinjamo se, da iz vsega tega še ne sledi, da ona tudi je jaz. Vse to bi lahko veljalo tudi za nekoga, ki ima privide ali pa je bil podvržen hipnozi.

COHEN

Ja, v tem se strinjamo.

WEIROB

Toda zdaj ti misliš, da je izpolnjen tudi nek *prihodnji* pogoj, ki njene navidezne spomine spremeni v resnične. Kaj natanko je ta prihodnji pogoj?

COHEN

No, to, da so isti možgani ti, ki so zaznavali dogodke, in ti, ki se jih kasneje spominjajo. Tako imamo opravka z vzročno verigo prav take vrste, kot če bi bilo vpleteno eno samo telo. Se pravi, ko se nek dogodek zgodi, zaznave le-tega pustijo v možganih sledove. Na teh sledovih pa kasneje temelji vsebina spomina. In strinjali smo se, da je navidezni spomin, ki ga na pravi način povzročijo prejšnje izkušnje, resnični spomin, ali ne?

WEIROB

Pa je res povsem nujno, da gre za iste možgane?

COHEN

Kaj misliš s tem?

WEIROB

Naj se spet sklicujem na dr. Matthewsa. V najinem pogovoru mi *je* pravil o novem posegu, ki ga razvija. Imenuje se *pomladitev možganov.* S tem posegom, ki zaenkrat še ni v uporabi – preučujejo samo možnost razvoja takega posega -, bi lahko naredili nove možgane, popoln posnetek mojih – se pravi, popoln posnetek psihološko relevantnih stanj. Lahko pa bi imeli nekatere drugačne lastnosti – na primer, žile v novih možganih bi bile lahko bolj odporne od starih.

MILLER

Zakaj bi kdo hotel razviti tako morbiden postopek?

WEIROB

Namen dr. Matthewsa je, da bi ob nevarnosti kapi ali kake druge možganske poškodbe lahko nadomestili originalne možgane z zdravim posnetkom, ki bi preprečil težave.

No, Dave, recimo, da jaz ne bi imela težav z jetri, ledvicami in drugimi organi, temveč z možgani. Bi mi priporočil tako operacijo v moje dobro?

COHEN

Hočeš vedeti, če mislim, da bi bila oseba, ki bi preživela tako operacijo, ti?

WEIROB

Tako je. Recimo, da bi bil postopek dr. Matthewsa sto odstoten, tako da bi bil vzročni proces prav tako zanesljiv kot pri navadnem spominu.

COHEN

Potem bi rekel, da si to ti. – Ne! Čakaj! Ne, ne bi bila ti – nikakor ne.

MILLER

Čemu si si naenkrat premislil? Meni se zdi, da bi to bila ona. Še *več*, če bi taka operacija lahko odpravila moje napade vrtoglavice, razen tega pa ne bi imela nobenih stranskih učinkov, bi se ji podvrgel tudi jaz.

COHEN

Ne, kaj ne vidiš, da naju hoče speljati v past. Če rečeva, da bo to ona, potem bo rekla: "Kaj pa če doktor naredi dva taka posnetka ali tri ali deset? Vsi ne morejo biti jaz, vsi pa imajo enako pravico do tega, zato nobeden od njih ni jaz." Dokaz prejšnjega večera bi pač uporabila še na tem svetu. Zato je odgovor ne, nikakor ne, to ne bi bila ti. Podvajanje možganov ne ohranja identitete. Identiteta osebe zahteva identiteto možganov.

MILLER

Natanko tako.

WEIROB

Poglejmo, če sem pravilno razumela tvojo teorijo. Zdi se mi, da mi sposobnost koncentracije peša. Recimo, da imamo dve telesi, *A* in *B*. Mojc možgane vstavijo v *A*, dvojnik pa v *B*. Preživelima osebama, recimo jima *A*-Gretchen in B-Gretchen, se obema zdi, da se spominjata prav tegale govora zdajle, kakor da sta ga sami govorili. Obe sta v stanju, ko se nečesa navidez spominjata – se pravi, da sta dosegli zadnjo stopnjo vzročne verige, ki ohranja spomin. Ta se je začela, ko sem jaz tole izrekla. Obe imata mojo osebnost, značaj, prepričanja in podobno. Toda ena se *resnično* spominja, druga pa ne. A-Gretchen je dejansko jaz, B-Gretchen pa ne.

COHEN

Natanko tako. Je na tem kaj nekoherentnega?

WEIROB

Ne, mislim, da ni na tem nič nekoherentnega. A poglejva zdaj, kaj se je zgodilo s prednostmi, ki si jih pripisoval teoriji spomina.

Prvič, trdiš, da teorija razloži, kako jaz lahko vem, kdo sem, ne da bi sploh odprla oči in prepoznala svoje telo. A po tvoji teoriji Grechen-*A* in Gretchen-B ne moreta vedeti, kdo sta, niti če odpreta oči in pregledata svoji telesi. Kako naj Gretchen-*A* ve, da ima prave možgane in je ta, ki se zdi, da je, ali pa, da ima dvojnika in je zdaj nova oseba, stara le nekaj minut in so vsi njeni spomini le prevare. Če bi v bolnišnici stvari beležili bolj malomarno ali če se kirurgu ne bi zdelo pomembno slediti temu, kdo dobi original in kdo dvojnika, potem nikoli ne bi vedela, kdo je.

S tem da identiteto osebe spremeniš v identiteto možganov, tvoja teorija ne razloži moje sposobnosti, da z lahkoto ugotovim, kdo sem, temveč jo še bolj zavije v tančico skrivnosti kot pa moja teorija.

Drugič, praviš, da tvoja teorija razloži, zakaj je moja skrb za Gretchen-*A*, ki je jaz, pa če to ve ali ne, sebična in moje pričakovanje njenih doživljajev upravičeno, medtem ko bi bila moja skrb za Gretchen-B in njen možganski dvojnik nesebična in pričakovanje njenih doživljajev neupravičeno. In po tvoje to razloži tako, da vztraja na povezavah spomina, saj s tem ohrani osebni identiteti več psiholoških značilnosti, ki so najpomembnejše lastnosti neke osebe.

Ampak Gretchen-*A* in Gretchen-B sta psihološko nerazločljivi. Čeprav se bosta njuni poti ločili, bi bili v trenutku prebujenja, kar se tiče psihologije, v vsakem pogledu povsem enaki. Kar se tiče značaja, prepričanj in vsebine njunih misli, mi ni Gretchen-*A* nič bolj podobna kot Gretchen-B. Torej tvoja teorija vendarle ne razloži, zakaj je pričakovanje upravičeno le, če imamo identiteto, drugače pa ne.

Rekel si, da sem skoraj neumno navezana na ta ničvredni snovni objekt, ki je moje telo, Sam. A tudi ti si prav tako neumno navezan na svoje možgane. Nikoli nisem videla svojih možganov. Zlahka bi jih zamenjala za pomlajeno verzijo, če bi morala izbirati. A moje telo? Meni se zdi, da sem jaz samo to. Ne vidim smisla v tem, da bi se poskusila izogniti njegovi usodi, tudi če bi še imela dovolj časa.

A mogoče sem spregledala tehtnost tvojih sklepov. Utrujena sem in mogoče mi moji ubogi možgani, ki se verjetno počutijo zapostavljene, počasi odpovedujejo zvestobo.

COHEN

Oh, ne skrbi, Gretchen, še vedno si povsem bistra. Spet si me popolnoma zmedla. Ne vem, kaj naj rečem. A odgovori mi na tole. Recimo, da imaš prav ti, midva se pa motiva. Toda recimo, da se ti ne bi domislila teh protiargumentov in bi, v zmoti tako kot midva, pristala na operacijo. Pričakuješ operacijo, dokler se ta ne zgodi, in misliš, da boš preživela. Zadovoljna si. Preživela oseba se ima zate in misli, da se je pred operacijo odločila – kot se je izkazalo – pravilno. Tudi ona je zadovoljna. Tvoji prijatelji so srečni. Kdo bi potegnil krajši konec, naj bo pred operacijo ali po njej?

Recimo celo, da se zavedaš tega, da se identiteta s tako operacijo ne bi ohranila, pa kljub temu privoliš. In ko se približa čas operacije, se kljub temu veseliš doživetij preživelega. V čem je pravzaprav napaka? Ali imaš res kak razlog, da te manj skrbi za preživelega kot zase? Ali lahko zgolj identiteta telesa, katere odsotnost je edino, kar te loči od tega, da bi bila oseba, ki bo preživela, pomeni tako veliko? Morda smo se, konec koncev, zmotili že, ko smo se osredotočili na identiteto kot na nujni pogoj pričakovanja.

MILLER

Dave, prepozno je.

Opombe

PRVI VEČER

Argumenti proti trditvi, da osebna identiteta temelji na identiteti nematerialne duše, so podobni kot v Lockovem "O identiteti in različnosti", 27. poglavju druge knjige *Eseja o človeškem razumevanju.* To poglavje je bilo prvič objavljeno v drugi izdaji leta 1694.

DRUGI VEČER

Tudi argumente proti tezi, da osebna identiteta temelji na telesni identiteti je nakazal že Locke, kot tudi teorijo o spominu kot ključnem dejavniku. Argument, s katerim je pokazal na krožnost teorije spomina, je izpeljal Joseph Butler v "O osebni identiteti", dodatku h knjigi *Analogija religije,* prvič objavljeni leta 1736. Lockovo teorijo spomina so kasneje razvili mnogi moderni avtorji, med drugimi H. P. Griče, A. M. Quinton in, v drugo smer, tudi Sydney Shoemaker. Shoemaker je v članku "Osebe in njihove preteklosti" *(American Philosophical Quarterly,* 1970) nakazal možnost, kako zaobiti Butlerjevo obtožbo krožnosti s pomočjo vzročnosti. S tem se je ukvarjal tudi David Wiggins v *Identiteti in časovno-prostorski kontinuiteti.* "Argument podvojitve" je prvi uporabil Anthony Collins, svobodomislec iz 18. stoletja. Za pravilno je postavil neko teorijo podobno Lockovi teoriji osebne identitete in uporabil argument podvojitve, da bi izpostavil zaplete, ki se porodijo glede doktrine o nesmrtnosti.

TRETJI VEČER

Kdo je Julia? pisateljice Barbare Harris je zanimiv roman, objavljen leta 1972. (Dr. Matthews v resnici še ni premišljeval o pomladitvi možganov.)

Locke je razmišljalo možnostih, da bi se "zavest" princa prenesla v telo čevljarja. Idejo, da bi do tega lahko prišlo z odstranitvijo možganov, je opisal Sydney Shoemaker v svojem poglavitnem delu *Samovédenje in samoidentiteta* (1963). V številnih člankih, ki so zbrani v knjigi *Problemi jaza,* je Bernard Williams bistroumno in razločno pobijal teorijo spomina in mnenje, da bi odstranitev možganov na tak način predstavljala presaditev telesa. Še posebej je poudaril relevanco argumenta podvojitve tudi ob vprašanjih tuzemske osebne identitete. Stališče Weirobove v tem eseju se bolj zgleduje pri Williamsu kot pri komerkoli drugem. Williamsove argumente sem pretresel v "Se lahko jaz razdeli?" *(Journal of Philosophy,* in v recenziji njegove knjige *(Journal of Philosophy,* 1976).

Na teme, ki se porajajo ob koncu dialoga, se nanaša pomemben članek Dereka Parfita "Osebna identiteta" *(Philosophical Review,* 1971). Ta članek se skupaj z Lockovim poglavjem in številnimi drugimi pomembnimi poglavji in članki Huma, Shoemakerja, Williamsa in drugih nahaja v mojem zborniku *Osebna identiteta* (1975). Številni novi članki, ki se nanašajo na osebno identiteto, pa so objavljeni v *Identiteti oseb* (1975) Amelie Rorty (ur.). Med njimi je tudi moj članek "Pomembno je biti identičen" o vprašanjih, ki jih proti koncu izpostavlja Cohen.